ÖZBEKISTONDA QÖŞILGAN QIYMAT SOLIĞI MA’MURÇILIGINI TAKOMILLAŞTIRIŞ MASALALARI

Djabbarov Anvar Muxammadsaliyeviç
Angren universiteti,
“Iqtisodiyot va moliya” kafedrasi v.b. dotsenti, i.f.f.d. (Phd)
E-mail: ssboyss82@gmail.com / Tel: 99894-699-50-01

Annotatsiya. *Maqolada Özbekiston Respublikasida qöşilgan qiymat soliği (QQS) ma’murçiligining taşkiliy-iqtisodiy asoslari, amaldagi mexanizmlari va ularni takomillaştiriş yönalişlari tadqiq etilgan. QQS tuşumlarini şakllantirişda elektron hisobvaraq-fakturalar, soliq xavfini tahlil qiliş, soliq summalarini hisobga oliş va qaytariş, soliq zanjiridagi uzilişlar hamda soliq tölovçilarning ixtiyoriy rioya etiş darajasi muhim omillar sifatida baholangan. OECD, XVF va Jahon bankining ilmiy-amaliy materiallari asosida raqamli nazoratning samaradorligi faqat texnologik vositalar bilan emas, balki ma’lumotlar sifati, soliq tölovçi huquqlarining kafolatlanişi, QQSni qaytarişning öz vaqtida bajarilişi va riskka mutanosib nazorat bilan belgilanaşi asoslangan. Tadqiqot natijasida QQS ma’murçiligini takomillaştirişning integratsiyalaşgan modeli, soliq tafovutini baholaş körsatkiçlari, elektron hisobvaraq-fakturalar böyiça risk indikatorlari hamda soliq tölovçiga yönaltirilgan xizmatlar tizimini rivojlantiriş yuzasidan takliflar işlab çiqilgan.*

Kalit sözlar: *qöşilgan qiymat soliği, QQS ma’murçiligi, soliq tafovuti, elektron hisobvaraq-faktura, soliq xavfi, QQSni qaytariş, soliq nazorati, raqamlaştiriş.*

KIRIŞ

Qöşilgan qiymat soliği zamonaviy soliq tizimlarida davlat budjeti daromadlarini şakllantiruvçi asosiy bilvosita soliqlardan biri hisoblanadi. Uning iqtisodiy mohiyati tovarlar va xizmatlarning yakuniy iste’molini soliqqa tortiş, işlab çiqariş va realizatsiya zanjirining oraliq bosqiçlarida esa xaridlar böyiça hisobga oliş mexanizmi orqali soliqning kaskad ta’sirini çeklaşdan iborat. OECD körsatmalarida hisobvaraq-faktura asosidagi kredit usuli QQSning neytralligini ta’minlovçi asosiy tamoyillardan biri sifatida izohlanadi [1].

Özbekistonda QQS ma’murçiligi sönggi yillarda soliq qonunçiligining yangilanişi, elektron hisobvaraq-faktura tizimi, onlayn nazorat-kassa texnikasi, soliq xavfini baholaş va QQS summalarini qoplaş mexanizmlarining rivojlanişi bilan özgarib bormoqda. Soliq kodeksi soliq majburiyatlarini hisoblaş va bajarişning umumiy huquqiy asosini belgilaydi [2]. Elektron hisobvaraq-fakturalarni rasmiylaştiriş, qabul qiliş va ulardagi QQS summalarini hisobga oliş tartibi esa alohida normativ hujjatlar bilan tartibga solinadi [3].

Şu bilan birga, QQS ma’murçiligida bir qator tizimli masalalar saqlanib qolmoqda: soliq zanjirida soxta yoki iqtisodiy mazmunga ega bölmagan operatsiyalarni aniqlaş, eksportçilar va boşqa haqli soliq tölovçilarga QQSni öz vaqtida qaytariş, soliq xavfi bahosining şaffofligi, turli axborot tizimlari örtasida ma’lumotlar almaşinuvi va soliq tölovçilarning ma’muriy xarajatlarini kamaytiriş. OECD

Özbekistonning soliq ma’murçiligi böyiça tahlilida aynan QQSni qaytariş, raqamli tartib-taomillarning murakkabligi va biznes uçun prognoz qilinadigan qoidalar muhimligini qayd etgan [4].

Maqolaning maqsadi Özbekistonda QQS ma’murçiligining amaldagi mexanizmlarini tahlil qiliş hamda fiskal samaradorlik, soliq tölovçi huquqlari va biznes uçun ma’muriy qulaylikni birgalikda ta’minlaydigan takliflarni işlab çiqişdan iborat.

TADQIQOTLAR SHARHI

QQS ma’murçiligining nazariy va institutsional asoslarini oçib beriş;

Özbekistonda elektron hisobvaraq-faktura, soliq nazorati va QQSni qaytariş mexanizmlarini tahlil qiliş;

QQS tafovuti va soliq zanjiridagi uzilişlarning iqtisodiy mazmunini baholaş;

OECD, XVF va Jahon banki tavsiyalari hamda xorijiy tajribani umumlaştiriş;

QQS ma’murçiligini takomillaştiriş böyiça ilmiy-amaliy takliflar işlab çiqiş.

ADABIYOTLAR ŞARHI

QQS ma’murçiligiga oid ilmiy adabiyotlarda uçta özaro boğliq yönaliş ajralib turadi: birinçisi, QQSning nazariy tamoyillari va neytralligi; ikkinçisi, soliq tafovuti, soliqdan böyin tovlaş va firibgarlik xavflari; uçinçisi, raqamli texnologiyalar yordamida soliq ma’murçiligini takomillaştiriş.

OECDning International VAT/GST Guidelines hujjatida QQSning hisobvaraq-faktura asosidagi kredit usuli, yakuniy iste’mol tamoyili va xalqaro savdoda iste’mol joyi tamoyili yoritilgan. Uşbu yondaşuvga köra, korxonalar xaridlar böyiça tölangan QQSni belgilangan şartlarda çegirişi, soliq esa yakuniy iste’molçi zimmasida qolişi lozim [1].

Keen va Smith QQS firibgarligi, xususan, transçegaraviy savdoda yuzaga keladigan “missing trader” va zanjirli firibgarlik xavflarini tahlil qilib, ma’muriy nazoratni kuçaytiriş bilan birga soliq tizimining neytralligini saqlaş zarurligini ta’kidlaydi [5]. Alm esa soliqdan böyin tovlaşni tuşuntirişda faqat jazolaşga emas, balki soliq tölovçilarning xulq-atvori, işonç, xizmat sifati va nazorat ehtimoliga ham e’tibor qaratadi [6].

Bellon va hammualliflarning Peru tajribasi böyiça tadqiqoti elektron hisobvaraq-fakturalar joriy etilişi korxonalarning deklaratsiya qilgan savdosi, xaridlari va qöşilgan qiymatini oşirişi mumkinligini körsatadi. Biroq tadqiqotda QQSni qaytarişdagi kamçiliklar raqamlaştirişdan kutilgan fiskal samaraning bir qismini çeklaşi ham qayd etilgan [7].

OECDning 2026-yilda çop etilgan Digital Continuous Transactional Reporting for Value Added Tax hisobotida real vaqtga yaqin tranzaksiya ma’lumotlarini soliq organlariga taqdim etiş tizimlarini joriy etişda elektron hisobvaraq-faktura infratuzilmasi, ma’lumotlar xavfsizligi, tizimlararo moslik va biznes uçun rioya etiş xarajatlarini hisobga oliş zarurligi körsatilgan [8].

Özbekiston böyiça Jahon bankining Soliq ma’murçiligini isloh qiliş loyihasi hisobotida soliq organlarining operatsion samaradorligini oşiriş, asosiy biznes jarayonlarini avtomatlaştiriş, norasmiy iqtisodiyotni qisqartiriş va riskka asoslangan

auditni rivojlantiriş loyihaning muhim yönalişlari sifatida belgilangan [9]. Tölakovning 2026-yildagi tadqiqotida raqamli soliq xizmatlari qamrovi kengaygani bilan birga, QQS böyiça muvofiqlik tafovuti va içki jarayonlarni avtomatlaştiriş darajasini birgalikda baholaş zarurligi ta’kidlangan [10].

Adabiyotlar tahlili şuni körsatadiki, raqamli nazorat öz-özidan yuqori soliq intizomini kafolatlamaydi. Uning natijasi elektron ma’lumotlarning işonçliligi, soliq organlari va tölovçilar örtasidagi axborot almaşinuvi, nizolarni tezkor körib çiqiş hamda QQSni qaytariş mexanizmining adolatliligiga boğliq.

METODOLOGIYA

Tadqiqotda tizimli tahlil, qiyosiy-huquqiy tahlil, institutsional yondaşuv, iqtisodiy-mantiqiy umumlaştiriş va şartli matematik modellaştiriş usullaridan foydalanildi. Axborot bazasini Özbekiston Respublikasi Soliq kodeksi, elektron hisobvaraq-fakturalar va QQSni qoplaş tartibiga oid normativ hujjatlar, OECD, XVF va Jahon banki materiallari hamda ilmiy maqolalar taşkil etdi.

QQS ma’murçiligi samaradorligini baholaş uçun nazariy jihatdan quyidagi körsatkiçlardan foydalaniş mumkin:

1. QQS böyiça muvofiqlik tafovuti (VAT compliance gap):

$$VATCG = (T_n - T_a) / T_n \times 100\%$$

Bu yerda:

T_n — amaldagi qonunçilik şaroitida nazariy undirilişi lozim bölgan QQS;

T_a — amalda undirilgan sof QQS tuşumi. Körsatkiç qança past bölsa, soliq majburiyatlariga rioya etiş darajasi şunça yuqori böladi. Hisob-kitobda qonuniy imtiyozlar va qaytarişlar metodologik jihatdan töğri ajratilişi lozim.

2. QQSni qaytarişning örtaça muddati:

$$R_m = \Sigma d_i / n$$

Bu yerda:

d_i — har bir tasdiqlangan qaytariş arizasi böyiça körib çiqiş va tölovga qadar ötgan kunlar;

n — arizalar soni. Mazkur körsatkiç eksportçi va investitsion faol korxonalarning aylanma mablağlariga ta’sirni baholaşga xizmat qiladi.

3. Elektron hisobvaraq-fakturalar böyiça xavf körsatkiçi:

$$R_i = w_1X_1 + w_2X_2 + w_3X_3 + \ldots + w_nX_n$$

Bu yerda:

X_i — soliq xavfini ifodalovçi indikatorlar;

w_i — har bir indikatorning vazni.

Model amaliyotga joriy etilişidan oldin tarixiy ma’lumotlarda sinovdan ötkazilişi, notöğri ijobiy natijalar va tarmoq xususiyatlari hisobga olinişi kerak.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Özbekistonda QQS ma’murçiligining amaldagi institutsional asoslari

Özbekistonda QQS ma’murçiligi Soliq kodeksi va unga muvofiq qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar asosida amalga oşiriladi. Soliq kodeksining umumiy qoidalari soliq majburiyatlarini belgilaş, hisoblaş va bajariş tartibini tartibga soladi [2].

Elektron hisobvaraq-faktura tovar yoki xizmat realizatsiyasini, uning qiymatini va xaridor hisobga olişi mumkin bölgan QQS summasini tasdiqlovçi muhim birlamçi hujjat hisoblanadi [3].

Elektron hisobvaraq-faktura tizimi sotuvçi va xaridor operatsiyalarini özaro soliştiriş, QQS zanjirini kuzatиш, soliq hisobotidagi tafovutlarni aniqlaş va şubhali operatsiyalarni tahlil qiliş imkonini beradi. 2026-yil boşidan elektron hisobvaraq-fakturalarni rasmiylaştirişga doir qoidalar yanada aniqlaştirilgan, jumladan, majburiy raqamli markirovkalanadigan ayrim mahsulotlarda markirovka kodi bilan boğliq talablar nazarda tutilgan [3].

Biroq elektron hujjatning mavjudligi operatsiyaning iqtisodiy mazmuni va real yetkazib berilgan tovar yoki xizmatni avtomatik ravişda tasdiqlamaydi. Şu sababli ma’murçilikda elektron hujjat, tölov, logistika, ombor, bojxona va onlayn-kassa ma’lumotlarini özaro boğlaş muhimdir.

2. QQS tafovuti va soliq zanjiridagi uzilişlar

QQS tizimining zaif nuqtalaridan biri — soliq zanjirining ayrim böğinlarida soxta hisobvaraq-fakturalar, tovar harakatiga mos kelmaydigan hujjatlar yoki soliq majburiyatini bajarmaydigan subyektlar paydo bölişidir. Bunday holatlarda xaridor tomonidan hisobga olingan QQS summasi bilan budjetga haqiqatda tölangan soliq örtasida tafovut vujudga kelişi mumkin.

Jahon bankining 2024-yil dekabr oyidagi Özbekiston soliq ma’murçiligini isloh qiliş loyihasi hisobotida QQS böyiça muvofiqlik tafovutini 2021-yildagi 45 foizlik boşlanğiç darajadan 2024-yil noyabrida 25 foizga tuşiriş körsatkiçi qayd etilgan. Hisobotda hisoblaş metodologiyasi 2024-yilgi missiyadan keyin qayta körib çiqilgani, avvalgi körsatkiç umumiy VAT gapni, yangisi esa compliance gapni ölçaşi alohida izohlangan [9]. Demak, turli davr körsatkiçlarini metodologik izohsiz bevosita taqqoslaş töğri emas.

QQS tafovutini qisqartiriş uçun faqat tekşiruvlar sonini köpaytiriş yetarli emas. Soliq organlari soliq tölovçining butun faoliyat zanjiri, kontragentlar bilan aloqalari, deklaratsiya va elektron hujjatlardagi tafovutlar, tölov intizomi hamda real tovar oqimini birgalikda tahlil qilişi lozim.

1-jadval

QQS tafovuti va soliq zanjiridagi uzilişlar ta’siri va eçimlari.

Muammo	Ma’murçilikka ta’siri	Taklif etiladigan yeçim
Soxta yoki iqtisodiy mazmunsiz EHF	Asossiz QQS hisobga olinişi, budjet yöqotişi	EHF, tölov, logistika va ombor ma’lumotlarini integratsiyalaş
QQSni qaytarişdagi keçikiş	Aylanma mablağlar band bölişi, eksportçi xarajatlari ortişi	Risk darajasiga qarab avtomatik va tezlaştirilgan qaytariş
Risk bahosining yetarli şaffof emasligi	Soliq tölovçida noaniqlik va nizolar köpayişi	Risk indikatorlari va e’tiroz bildiriş tartibini oçiq belgilaş
Ma’lumotlar tizimlarining uzviy emasligi	Nazoratning takrorlanişi va xatolar	Yagona ma’lumotlar almaşinuvi standartlari
Kiçik biznesning raqamli könikmalari çeklanganligi	Hisobot va hujjatlaştiriş xarajatlari ortişi	Bepul servislar, maslahat va soddalaştirilgan interfeyslar

3. Elektron hisobvaraq-faktura va raqamli nazoratni takomillaştiriş. Elektron hisobvaraq-faktura tizimining asosiy afzalligi — operatsiyalar haqidagi ma’lumotlarning standart şaklda va tezkor olinişi. XVFning Peru tajribasi böyiça tadqiqotida elektron hisobvaraq-fakturalar joriy etilganidan keyingi birinçi yilda korxonalarning deklaratsiya qilgan savdosi, xaridlari va qöşilgan qiymati 5 foizdan ortiq oşgani qayd etilgan [7]. Biroq mualliflar QQSni qaytariş mexanizmidagi kamçiliklar raqamlaştirişdan olinadigan daromad samarasini çeklaşi mumkinligini ham körsatadi.

Şu asosda Özbekistonda elektron hisobvaraq-faktura tizimini quyidagi yönalişlarda rivojlantiriş maqsadga muvofiq:

EHF ma’lumotlarini onlayn-kassa, bank tölovlari, bojxona deklaratsiyalari, raqamli markirovka va tovar-transport hujjatlari bilan qonuniy asosda integratsiyalaş;

tovar turi, miqdori, narxi, yetkazib beriş manzili va tölov ma’lumotlari örtasidagi mantiqiy nomuvofiqliklarni avtomatik aniqlaş;

tizimdagi texnik uzilişlarda hujjatlarni keyinçalik kiritiş uçun aniq va barça operatorlarga teng qöllanadigan tartibni ta’minlaş;

soliq tölovçiga EHF rad etilişi yoki tuzatilişi sabablarini tuşunarli kodlar va izohlar bilan körsatiş;

ma’lumotlarni qayta işlaşda tijorat siri, şaxsiy ma’lumotlar va kiberxavfsizlik talablariga rioya etiş.

OECDning 2026-yilgi hisobotida uzluksiz raqamli tranzaksiya hisobotini joriy etişda elektron hisobvaraq-faktura infratuzilmasi, tizimlararo moslik, axborot xavfsizligi va biznesning rioya etiş xarajatlarini oldindan baholaş zarurligi ta’kidlangan [8]. Bu Özbekiston uçun ham raqamlaştirişni bosqiçma-bosqiç va xarajat-samaradorlik mezoni asosida olib boriş zarurligini anglatadi.

4. QQS summalarini hisobga oliş va qaytariş mexanizmi. QQSni qaytariş mexanizmi eksportçilar, investitsiya loyihalarini amalga oşirayotgan korxonalar va işlab çiqariş sikli uzoq bölgan tarmoqlar uçun muhim moliyaviy omildir. QQSni qaytarişning ortiqça çözilişi korxonaning aylanma mablağlarini kamaytiradi, kreditga ehtiyojni oşiradi va mahsulot tannarxiga bilvosita ta’sir körsatadi.

OECDning Özbekiston böyiça tahlilida QQSni qaytariş tartibining murakkabligi, tekşiruv jarayonlari va soliq ma’murçiligidagi oldindan aytib bölmaydigan holatlar biznes tomonidan bildirilgan muammolar qatorida keltirilgan [4]. Şu bois qaytariş mexanizmini xavf darajasiga qarab differensiallaştiriş maqsadga muvofiq.

Birinçi toifa — soliq tarixi ijobiy, hisobotlari öz vaqtida topşiriladigan, kontragentlari va operatsiyalari tekşiriladigan korxonalar. Bunday soliq tölovçilar uçun avtomatlaştirilgan tezlaştirilgan qaytariş tartibi qöllanişi mumkin. Ikkinçi toifa — ayrim nomuvofiqliklar aniqlangan, biroq firibgarlik alomatlari tasdiqlanmagan korxonalar. Ularga maqsadli kameral tekşiruv va hujjatlarni elektron taqdim etiş imkoniyati berilişi lozim. Uçinçi toifa — soxta operatsiyalar yoki zanjirli firibgarlik böyiça asosli xavf mavjud bölgan holatlar. Bunda qaytarişning tegişli qismi qonunda belgilangan protsessual kafolatlar asosida çuqur tekşiriladi.

Muhim jihat şundaki, risk indikatorining özi soliq huquqbuzarligi isboti sifatida

qabul qilinmasligi kerak. Soliq tölovçiga risk bahosining asosiy sabablari, dalillar bilan tanişiş, izoh beriş va qaror ustidan şikoyat qiliş imkoniyati ta’minlanişi zarur.

5. Xalqaro tajriba va Özbekiston uçun xulosalar

Xalqaro tajribada QQS ma’murçiligini takomillaştiriş uçta asosiy yönalişda rivojlanmoqda: hisobvaraq-fakturalarni raqamlaştiriş, ma’lumotlarni uzluksiz yoki davriy uzatiş, riskka asoslangan nazorat. OECDning 2026-yilgi tavsiyalari raqamli hisobot tizimlari yagona texnik standartlar, ma’lumotlar xavfsizligi va soliq tölovçilar uçun qöllab-quvvatlaş mexanizmlari bilan birga joriy etilişi lozimligini körsatadi [8].

XVF tadqiqotlari elektron hisobvaraq-fakturalarning samarasi boşqa boşqaruv mexanizmlari bilan birgalikda yuzaga çiqişini tasdiqlaydi. Masalan, elektron hisobvaraq-faktura ma’lumotlari risk tahliliga kiritilsa, soliq organi nazorat resurslarini yuqori xavfli operatsiyalarga yönaltirişi mumkin; biroq qaytariş jarayoni sust bölsa, biznes uçun likvidlik muammosi saqlanib qoladi [7].

Özbekiston şaroitida xalqaro tajribani töğridan-töğri köçiriş emas, balki milliy soliq infratuzilmasi, kiçik biznesning raqamli imkoniyatlari, tarmoq xususiyatlari va huquqiy kafolatlarni hisobga olgan holda moslaştiriş zarur.

MUHOKAMA

Muallif taklif qilayotgan modelning muhim jihati şundaki, unda soliq nazorati va soliq tölovçiga xizmat körsatiş bir-biriga qarama-qarşi vazifalar sifatida emas, balki yagona ma’murçilik tizimining özaro töldiruvçi qismlari sifatida qaraladi. Ma’lumotlar integratsiyasi yaşirin yoki soxta operatsiyalarni aniqlaşga xizmat qilişi bilan birga, qonuniy faoliyat yuritayotgan korxonalar uçun hujjatlarni qayta-qayta söraş zaruratini kamaytirişi lozim.

2-jadval

Tahlillar asosida Özbekistonda QQS ma’murçiligini takomillaştirişning integratsiyalaşgan modeli

Yönaliş	Amaliy taklif	Kutilayotgan natija
1. Yagona ma’lumotlar muhiti	EHF, onlayn-kassa, bank, bojxona, markirovka va logistika ma’lumotlarini standart API orqali boğlaş	Operatsiyalarni töliqroq kuzatiş va takroriy tekşiruvlarni kamaytiriş
2. Riskka asoslangan nazorat	Soliq xavfini tarmoq, korxona hajmi va biznes modeliga mos indikatorlar bilan baholaş	Nazorat resurslarini yuqori xavfli holatlarga yönaltiriş
3. QQSni tezkor qaytariş	Ijobiy soliq tarixiga ega korxonalar uçun avtomatik qaytariş; yuqori xavfli holatlarda maqsadli tekşiruv	Aylanma mablağlar aylanişini tezlaştiriş
4. Soliq tölovçi huquqlari	Risk ballari va rad etiş sabablarini izohlaş, elektron e’tiroz va şikoyat kanali	Işonç va protsessual adolatni kuçaytiriş
5. Soliq tafovutini ölçaş	VAT compliance gapni yagona metodologiya asosida tarmoqlar kesimida hisoblaş	Islohot natijalarini aniq baholaş
6. Soliq servislarini rivojlantiriş	Avtomatik deklaratsiya loyihasi, xatolar böyiça ogohlantiriş va bepul maslahat xizmatlari	Ixtiyoriy rioya etiş darajasini oşiriş

Taklif etilayotgan yondaşuvni baholaş uçun quyidagi KPI tizimini joriy etiş mumkin: QQS compliance gap; QQSni qaytarişning median muddati; elektron hisobvaraq-fakturalar böyiça rad etiş uluşi; notöğri ijobiy risk signallari uluşi; soliq nizolarini körib çiqiş muddati; bitta söm QQS tuşumini ma’muriy undiriş xarajati. Uşbu körsatkiçlar alohida emas, balki özaro boğliq holda baholanişi kerak.

XULOSA

Tadqiqot natijalari Özbekistonda QQS ma’murçiligini takomillaştiriş soliq stavkasi yoki tekşiruvlar sonini özgartiriş bilangina çeklanmasligi, balki butun soliq zanjirini raqamli ma’lumotlar asosida boşqariş, soliq tölovçi huquqlarini kafolatlaş va QQSni qaytariş jarayonini takomillaştirişni talab etişini körsatdi.

Birinçidan, elektron hisobvaraq-faktura tizimi QQS ma’murçiligining markaziy axborot manbai sifatida rivojlantirilişi, biroq uning ma’lumotlari bank tölovlari, bojxona, markirovka, kassa va logistika ma’lumotlari bilan qonuniy va texnik jihatdan integratsiya qilinişi lozim.

Ikkinçidan, QQS tafovutini kamaytirişda riskka asoslangan nazorat ustuvor bölişi kerak. Bunda risk bahosi soliq tölovçini avtomatik ravişda huquqbuzar deb e’tirof etiş vositasi emas, balki qöşimça tahlil zaruratini belgilovçi indikator sifatida işlatilişi zarur.

Uçinçidan, QQSni qaytariş mexanizmini soliq tölovçining tarixiy intizomi va operatsiyalar xavfiga qarab differensiallaştiriş, işonçli korxonalar uçun tezlaştirilgan tartibni kengaytiriş maqsadga muvofiq.

Törtinçidan, QQS ma’murçiligi natijadorligini faqat budjetga tuşgan soliq summasi bilan emas, balki compliance gap, qaytariş muddati, ma’muriy xarajatlar, nizolar soni va soliq tölovçilarning ixtiyoriy rioya etiş darajasi orqali kompleks baholaş zarur.

Umuman olganda, taklif etilgan integratsiyalaşgan model QQS tuşumlarining barqarorligini oşiriş, soliq zanjiridagi sun’iy uzilişlarni kamaytiriş, halol soliq tölovçilarning aylanma mablağlarini himoya qiliş va davlat hamda biznes örtasidagi işonçni mustahkamlaşga xizmat qilişi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. OECD. International VAT/GST Guidelines. Paris: OECD Publişing, 2017. DOI: 10.1787/9789264271401-en.
2. Özbekiston Respublikasi Soliq kodeksi: Özbekiston Respublikasining 2019-yil 30-dekabrdagi ÖRQ-599-son Qonuni bilan tasdiqlangan (amaldagi tahrir). URL: https://lex.uz/uz/acts/-4674902.
3. Özbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 14-avgustdagi 489-son qarori. Qöşilgan qiymat soliği hamda çet el yuridik şaxslari bilan boğliq soliq ma’murçiligini takomillaştiriş çora-tadbirlari töğrisida. URL: https://lex.uz/uz/acts/-4948595.
4. OECD. Improving the Legal Environment for Business and Investment in Central Asia: Uzbekistan. Paris: OECD Publişing, 2023. URL: https://www.oecd.org/en/publications/improving-the-legal-environment-for-business-

and-investment-in-central-asia_33a28683-en.html.
5. Keen M., Smith S. VAT Fraud and Evasion: What Do We Know, and What Can Be Done? National Tax Journal. 2006. Vol. 59, No. 4. P. 861–887.
6. Alm J. Measuring, Explaining, and Controlling Tax Evasion: Lessons from Theory, Experiments, and Field Studies. International Tax and Public Finance. 2012. Vol. 19. P. 54–77.
7. Bellon M., Çang J., Dabla-Norris E., Khalid S., Lima F., Rojas E., Villena P. Digitalization to Improve Tax Compliance: Evidence from VAT e-Invoicing in Peru. IMF Working Paper No. 2019/231. Waşington, DC: IMF, 2019. DOI: 10.5089/9781513513713.001.
8. OECD. Digital Continuous Transactional Reporting for Value Added Tax: Policy and Design Considerations for Introduction and Operation. Paris: OECD Publişing, 2026. DOI: 10.1787/34c88c39-en.
9. World Bank. Implementation Status & Results Report: Tax Administration Reform Project in Uzbekistan (P173001). Waşington, DC: World Bank, 11 December 2024.
10. Tölakov U. Digitalization of Tax Relations for the Purpose of Açieving Sustainable Development. Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil. 2026. Vol. 4, No. 8. P. 217–224. DOI: 10.60078/2992-877x-2026-vol4-iss8-pp217-224.
11. Nose M., Mengistu A. Exploring the Adoption of Selected Digital Teçnologies in Tax Administration: A Cross-Country Perspective. IMF Notes. 2023. No. 008. DOI: 10.5089/9798400258183.068.
12. GOST R 7.0.5-2008. Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая ссылка. Общие требования и правила составления. Москва: Стандартинформ, 2008.